

METSÄNOMISTUKSEN MUUTOKSET JA METSÄTALOUS

SIMO HANNELIUS

SUMMARY:

FOREST OWNERSHIP CHANGES AND FORESTRY

Saapunut toimitukselle 1976-03-17

Maatilojen tuotantoa rajoittavat keskimäärin liian pieni tilakoko ja tilan maiden epäedullinen keskinäinen sijainti. Nykyisin käytettävissä oleva taloudellisesti edullisin ja teknisesti sovellettava tuotantotekniikka on vaikeasti mukautettavissa maataloillemme. Nämä ongelmat ovat pahimmin koetelleet maatilataloutta kehitysalueilla. Näillä alueilla moni tila onkin joutunut myyntiin rationalisointimahdollisuuksien puuttuessa.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan metsänomistuksen muutoksia ja myytyjen ja myyntiin tarjottujen metsätilojen ominaisuuksia. Metsänomistuksen muutosten tarkastelu perustuu käytettävissä oleviin tilastoihin ja kirjallisuuteen. Metsätilojen ominaisuuksia käsittelevänä tutkimusaineistona ovat metsähallituksen vuonna 1972 ostamat metsätilat ja myös ne metsätilat, joista metsähallitus teki ostotarjouksen sen kuitenkaan johtamatta kauppaan.

Metsäalojen vaihdannassa on osallisena monta omistajaryhmää. Vaihdantaa voi tapahtua omistajaryhmästä toiseen joko yksi- tai kaksisuuntaisesti. Vaihdannan alaisen metsäalan määräästä on kuitenkin vaikea tehdä arvioita, koska metsäaloja siirtyy omistajaryhmien välillä kumpaankin suuntaan. Metsätilamarkkinat näyttävät myös muuttuneen 1970-luvun vaihteessa, kun markkinoille on tullut uusia ostajaryhmiä.

Metsähallitus on tullut metsätilamarkkinoille maiden ostajana käytännön mitassa 1970-luvun alussa. Se on ostanut tiloja pääasiassa Pohjois- ja Itä-Suomesta. Metsähallitus osti vuonna 1972 lähes 60 % sille tarjotuista tiloista. Yksityishenkilöt tarjosivat lähes 75 % ja perikunnat lähes 20 % tilojen pinta-alasta. Muina myyjinä olivat osakeyhtiöt, osuuskunnat ja kunnat. Metsähallituksen aineiston perusteella näyttää siltä, että kaupan olevilla metsätiloilla on 50...60 % kunkin alueen keskimääräisen puuston hehtaariohtaisesta kuutiomäärästä.

Myyntiin tarjottavilla metsätiloilla on vähäiset hakkuumahdollisuudet lähitulevaisuudessa. Näitä tiloja ei voitane käyttää toivotussa laajuudessa lisämaiksi maatilojen elinkelpoisuuden parantamisen tarkoituksessa. Maatilatalouden kehittämisen edellytykset on nähty ongelmallisina erityisesti kehitysalueilla mm. edellä esitetyn näkökohdan vuoksi.

Tutkimuksessa on käsitelty niin ikään maanomistusoloissamme tapahtunutta kokonaisuutena eri omistajaryhmien välillä viime vuosina. Tarkastelussa on tuotu esiin näkökohtia ja täsmennyksiä Reunalan (1975) esittämiin tuloksiin nähden.

1. MAATILATALOUDEN ONGELMAT

Maatilyritysten keskeisin ongelma on niiden epäedullisessa rakenteessa ja pienessä koossa. Tuotantotoiminnan alhaisuus johtuu sekä keskimäärin liian pienestä tilakokoosta että yksittäisten tilojen maiden epäedullisesta keskinäisestä sijainnista. Maassamme on tällä hetkellä noin 245 000 yli kahden peltotehtaan tilaa. Näiden tilojen peltopinta-ala on keskimäärin 10,4 ha ja metsämaan pinta-ala keskimäärin 35 ha (IHAMUOTILA 1975, s. 49).

Nykyisin käytettävissä oleva taloudellisesti edullisin ja teknisesti sovellettava tuotantotekniikka on vaikeasti mukautettavissa maatalilyrityksillemme. Samat vaikeudet koskevat suureksi osaksi sekä maata että metsätalouden harjoittamista. Teknisten tuotantomahdollisuuksien kehittyminen näyttää edelleen johtavan siihen, että rajallisten resurssien tehokas yhteiskäyttö sekä maata että metsätaloudessa vähenee. Maa- ja metsätalous ikään kuin tuotantoresurssien hyväksikäytön kannalta loittonevat toisistaan, mikä johtuu tuotantomuotojen erikoistumisesta. Edelleen ihmisten erikoistuminen ammatin harjoittajina vaikuttaa siten, ettei maatalilyrityksen puitteissa ole kovin helppo tehokkaasti käyttää olemassa olevia ihmistyöpanoksia.

Muulla maailmassa maatilatalouden tuotavuutta on pyritty kohottamaan tilusjärjestelyin. Tässä asiassa on esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa lähdetty liikkeelle paljon aikaisemmin kuin Suomessa. Näissä maissa tilan keskimääräinen peltopinta-ala onkin nykyään noin kaksinkertainen Suomeen verrattuna (IHAMUOTILA 1975, s. 49).

Suomessa maatalilyritysten tuotannolliset tekijät ovat jakaantuneet alueellisesti epätasaisesti. Etelä-Suomessa keskimääräiset peltopinta-alat lähenevät parhaimmillaan Ruotsin ja Tanskan keskimääräistä tasoa. Metsämaan alat ovat Etelä-Suomessa kuitenkin valtakunnallista keskiarvoa tuntuvasti pienempiä. Pohjois- ja Koillis-Suomessa keskimääräinen peltopinta-ala jää selvästi alle 10 hehtaarin. Myös tilan metsätaloudellinen tuotto jää pohjoisen sijainnin vuoksi verraten vaatimattomaksi, vaikka tilojen metsämaiden pinta-alat ovatkin valtakunnallista keskiarvoa suuremmat.

Useat maatalilyritykset ovat joutuneet tuotantotoiminnassa ilmenevien lainalaisuuksien puristukseen. Maatalilyritykset, jotka eivät ole pystyneet mukauttamaan toimintaansa nykyisen tuotantotekniikan vaatimusten mukaan, ovat monessa tapauksessa joutuneet myyntiin. Myyntipäätökset ovat olleet yleisimpiä niillä alueilla, joilla mukautumisen edellytykset rationalisoinnin vaatimuksiin ovat olleet vähäisimmät. Kun lisäksi tähän tuotantovoimien rationalisointiin on liittynyt puute pääomista ja ammattitaidosta, on alettu puhua ylitsepääsemättömästä taloudellisten tekijöiden aiheuttamasta noidankehästä (vrt. REUNALA 1975, s. 260). Tilan myyntipäätöstä voidaan pitää monessa tapauksessa noidankehän päätepiteenä kunkin yksittäisen maatalilyrityksen kannalta.

Maatilatalouden tuotantotoiminnasta johtuvia vaikeuksia on pyritty lieventämään monilla talous- ja sosiaalipoliittisilla ratkaisuilla. Maataloustuotannosta maksetaan viljelmäkoon mukaan tukea, ts. korvataan pienestä viljelmän pinta-alasta aiheutuvaa tuotannollista tehostomuutta. Tällaisen ns. pinta-alalisen määrä riippuu tilan peltopinta-alasta ja viljelijän verotettavasta tulosta. Pohjois- ja Itä-Suomen viljelijöille korvataan myös ne tuotantokustannukset, jotka ovat pohjoisen sijainnin vuoksi korkeammat kuin Etelä-Suomessa. Kehitysaluekunnissa maksetaan myös ylimääräistä aluetukea. Metsätalouden tuotantoon ei sovelleta samanlaisia tukitoimia kuin maataloustuotantoon. Metsänparannuslainsäädännössä tosin vero- ja hintapoliittiset tukitoimet lisääntyvät kehitysalueilla Etelä-Suomen olosuhteisiin verrattuna. Näiden toimenpiteiden vaikutukset, ehkä työllisyyttä lukuun ottamatta, ulottuvat kuitenkin pitkälle tulevaisuuteen, eikä niillä saada välittömästi tuotantotoimintaa elvytetyksi.

ALHO (1975) on esittänyt yhteenvedon metsien tuoton alueellisista eroista Suomessa. Metsämaan rahassa mitatun puun kasvatukselta saadun tuoton erot maamme eri osien kesken ovat erittäin suuret. Karkeasti voidaan sanoa, että 10 metsähehtaaria Lapissa, 5 Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa sekä 2 Pohjois-Karjalassa ja Pohjanmaan

eteläisellä ja keskeisellä rannikkoalueella antaa saman tuoton kuin yksi hehtaari Itä-Hämeessä (ALHO 1975, s. 20). Jos tarkastellaan metsien tuoton nettoerää, ts. puun kasvatukselta muuhun tuotantotoimintaan tai kulutukseen siirrettävissä olevaa tuloa, alueelliset erot korostuvat entisestäänkin. Tämä johtuu siitä, että puunkasvatuksen kulut ovat maamme eri osissa likimain samaa suuruusluokkaa.

Maatilatalouden rakennetta on parannettu maankäyttölailla. Lain perusteella hankittiin vuosina 1959–1968 kaikkiaan 852 000 ha maata (KÄHÖNEN 1969). Valtio on pyrkinyt ohjaamaan kehitystä siten, että tilusvaihdolla ja lisämailla voidaan luoda elinkelpoisia tilakokonaisuuksia. Maankäyttölakia toteuttavana organisaationa on maatilahallitus. Maatilahallituksen edellä mainittuna aikana maanviljelijöille välittämästä maa-alasta n. 4 % oli varsinaista maatalousmaata ja yli 90 % maa-alasta oli metsätalousmaata. Tilojen hankintaa on rahoitettu maankäyttö- ja perusuottolaeilla. Näiden mukaan viljelijät ovat voineet saada rahoitusta halpakorkeista, valtion subventoimaa lainaa. Maankäyttölakia on kuitenkin pidetty nykytilaneeseen nähden auttamattomasti vanhentuneena (IHAMUOTILA 1975, s. 50).

Maatilatalouden rakennetta on edelleen pyritty edistämään luopumiskorvaus-, luopumiseläke- ja sukupolvenvaihdoseläkejärjestelmillä. Kaikkien edellä mainittujen keskeisenä tavoitteena on maatilatalouden rakenteen parantaminen siten, että ne mahdollistavat lisämaan saannin viljelijöiden käyttöön.

Luopumiseläkelaki on johtanut siihen, että noin 75 % luopumiseläkeratkaisun tehneistä on pidättänyt tilan metsät itsellään (Pidätysoikeus, 1975). Vuoden 1975 lopussa luopumiseläkelain mukaan noin 1300 tilan lähes 10 000 peltuhehtaaria oli siirtynyt lisämaiksi. Lisämaana liitetty peltopinta-ala on ollut keskimäärin 7,7 hehtaarin kokoinen (Suuri ... 1975). Edellä mainituilla lailla on saatu nopeutetuksi maatalouden rationalisointia. Metsätalousmaan rationaaliseen käyttöön sen vaikutus ei ole kuitenkaan ulottunut toivotussa laajuudessa. Luopumiseläkelaista onkin tehty sen lyhyestä voimassaoloajasta huolimatta muutosaloit-

teita siten, että metsän pidätysoikeutta rajoitettaisiin.

Maatilatalouden rakennetta on edelleen esitetty parannettavaksi maatilalailla, joka toteutuessaan korvaisi maankäyttö- ja perusuottolain. Sen avulla voitaisiin nykyistä mielekkäämmin edistää pyrkimyksiä tilakoon suurentamiseksi, tilussijoitusten parantamiseksi ja maatilojen pirstomisen ehkäisemiseksi (IHAMUOTILA 1975, s. 50). Maanhankintaoikeustoimikunnan mietinnössä on esitetty keinot maa- ja metsätalousmaan säilyttämisestä maatilatalouden harjoittajien käsissä. Lakiehdotuksessa esitetään rajoitettavaksi luonnollisten henkilöiden, yhtiöiden, osuuskuntien, yhdistysten ja säätiöiden oikeutta hankkia omistukseensa maa- ja metsätalousmaata (Maanhankintaoikeustoimikunnan ... 1975, s. 4).

Maatilatalouden ongelmia on toisaalta tarkasteltu tuotannolliselta kannalta, jolloin maatalouden keskeiseksi tavoitteeksi on yleisesti asetettu kotimaista kulutusta vastaava tai hieman sen ylittävä tuotanto (esim. IHAMUOTILA 1975, s. 44). Toisaalta on korostettu maaseudun ja eritoten syrjäseutujen väestön elinehtojen parantamisen tarvetta. Kehitysalueiden maaseutuväestölle on haluttu luoda oikeus samaan elintasoon sekä sosiaaliseen ja sivistyspalveluun kuin rinta- mailla (VARJO 1975). Nämä tavoitteet eivät ole helposti toteutettavissa ja tuskin kuilu rintamaiden ja kehitysalueiden välillä koskaan umpeutuukaan. Metsätaloudessa väestökatoa kehitysalueilta on pidetty haitallisena työvoiman saannin ja infrastruktuurin heikentymisen kannalta.

Huolimatta valtiovallan toimenpiteistä maataloustuotannon rationalisoimiseksi ja tuotantotuen maksamisesta väestökehityksen suuntaa ei ole saatu muutetuksi. Kehitysalueiden väestömäärät ovat pienentyneet ja näiden alueiden elinkeino- ja väestörakenne on muuttunut yleensä yhä epäedullisemmäksi (REUNALA 1975, s. 260). Eräänä tämän kehityksen seurauksena on ollut maa- ja metsätilojen tarjonta myytäviksi. Toisaalta maa- ja metsätilojen kaupat osoittavat myös sitä, että tarpeellisenä pidettyyn tilakoon suurentamiseen ja tilusjärjestelyihin on yleensäkin kaupan maata. Edellisestä ei kuitenkaan voida päätellä, että vapautuvat tilat sopivat tilarationalisointiin ja että maat saataisiin ostojen kautta

juuri kipeimmin niitä tarvitseville viljelijöille.

Maa- ja metsätalousmaan siirtymistä maanviljelijöiltä metsätilanomistajien omistukseen REUNALA (1975, s. 259) pitää haitallisena. Tätä REUNALA perustelee lähinnä sillä, että maa-alueen tuottamat rahatulot tulevat näin ulkopuolisten ja ulkopaikkakuntalaisten käyttöön. Tällöin on kuitenkin muistettava se, miten metsätilanomistaja käsitteenä on määritelty.

Metsätilanomistajiksi sanotaan sellaisia yksityismetsänomistajia, jotka ovat ammatiltaan muita kuin maanviljelijöitä (REUNALA 1975, s. 265). Käsitettä on täsmennetty edelleen siten, että metsätilanomistaja saa pääasiallisen toimeentulonsa muusta elinkeinosta kuin maataloudesta (REUNALA 1974, s. 7). Metsätilanomistajiksi luetaan siis myös kaikki maaseudulla asuvat muusta kuin maanviljelystä toimeentulonsa saavat metsää omistavat henkilöt, joita ovat mm. metsätyömiehet, pienyrittäjät ja toimihenkilöt. Edelleen metsätilanomistajia ovat monet ns. osa-aikaviljelijät. JÄRVELÄISEN (1974, s. 40) mukaan metsätilanomistajista asui vuonna 1971 vakinaisesti 47 % tilalla, 17 % vain osan vuodesta ja 36 % ei lainkaan tilalla. Metsätilanomistajista asuu kaupungissa 27 % ja loput 73 % maaseudulla. Maamme itä- ja pohjoisosien väestön elinehtojen kehittämiseksi on myös esitetty luotettavaksi tiloja — metsätiloja — joiden

tarpeeksi suuren metsäalan avulla voidaan taata yrittäjälle riittävä työllisyys ja toimeentulo (IHAMUOTILA 1975, s. 51). Näin siis toisaalta voidaan pitää myönteisenä maaseudun kehittymisen kannalta sitä, että metsätilanomistajien lukumäärä lisääntyisi.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin näkökohtia metsänomistuksen muutoksista 1970-luvun vaihteesta lähtien. Metsänomistusolojemme muutoksia tarkastellaan kirjallisuuden ja käytettävissä olevien tilastojen perusteella. Tutkimuksessa käsitellään lisäksi myytyjen ja myytäviksi tarjottujen tilojen omistussuhteita, tilustyyppisiä ja puuntuotannollisia edellytyksiä. Näiden tekijöiden käsittely perustuu metsähallituksen vuonna 1972 ostamien ja sille ostettaviksi tarjottujen metsätilojen aineiston, joka on alunperin kerätty metsätilojen hinnannuodostuksen tutkimiseksi. Metsänomistuksen muutosta tarkastellaan maa- ja metsätalouden harjoittajan näkökulmasta.

Kyösti Haatajan rahasto ja Suomen Luonnonvarain tutkimussäätiö ovat tukeneet metsähallituksen ostamien ja sille ostettaviksi tarjottujen metsätilojen aineiston keruuta. Aineiston keruun on suorittanut VTK, metsät. yo. Raija-Riitta Enroth. Professori Jouko Hämäläinen ja MMT Veli-Pekka Järveläinen lukivat käsikirjoituksen ja tekivät siihen varteenotettuja huomautuksia. Kiitän näin saamastani tuesta.

2. METSÄNOMISTUKSEN KOKONAISMUUTOS

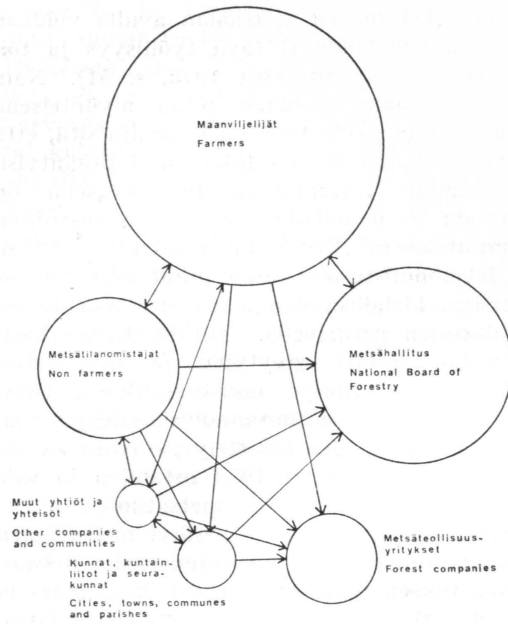
21. Yleistä

Suomessa metsänomistajat luokitellaan metsäpoliittisissa tarkasteluissa yleensä yksityisiin, valtioon (metsähallitus), metsäteollisuusyrityksiin, kuntiin ja seurakuntiin sekä muihin yhteisöihin. Yksityiset metsänomistajat on yleensä jaettu edelleen omistajan pääasiallisen toimeentulon perusteella maanviljelijöihin (maatilatalouden harjoittajat) ja metsätilanomistajiin (ei maatilatalouden harjoittajat).

Kuvassa 1 (s. 112) on esitetty kaavio eri omistajaryhmien välillä tapahtuvasta metsätilojen vaihdannasta. Kuvan ympäröiden

koot vastaavat ko. omistajaryhmän hallinnassa olevan metsäalan pinta-alaa. Vaihdannan suuntaa kuvaa nuoli, ja vaihdanta voi olla joko yksi- tai kaksisuuntainen. Vaihdanta tapahtuu perinnön, kaupan tai lahjoituksen välityksellä. Kullakin omistajaryhmällä on omat erityiset piirteensä omistuksen muutoksessa. Seuraavassa tarkastellaan omistajaryhmien välistä vaihdantaa, joka tapahtuu pääosiltaan kauppojen välityksellä kuvan 1 perusteella.

Maanviljelijät voivat myydä maitansa kaikille muille omistajaryhmille, mutta eivät ainakaan käytännön laajuudessa osta maita metsäteollisuusyrityksiltä eivätkä kunnilta

Kuva 1. Periaatekaavio eri metsänomistajaryhmien välisestä metsäalojen vaihdannasta

Fig. 1. The change of forest area between different forest owner groups

tai seurakunnilta. Metsähallituksen maiden siirtyminen maanviljelijöiden omistukseen on mahdollista lainsäädännöllisin perustein. Maanviljelijöiden maanhankintaa on ohjannut maatilahallitus, jonka toiminta on luonteeltaan välittävää. Maatilahallitus ei itse ole valtion maata omistava laitos.

Metsähallituksen maan luovutukset toteutetaan poliittisten päätösten perusteella. Maata on luovutettu vain maata viljeleville yksityishenkilöille maanhankintalain puitteissa. Metsähallitus on ostanut maita karkilta muilta omistajaryhmiltä metsäteollisuusyrityksiä lukuun ottamatta (vrt. taulukko 3, s. 119).

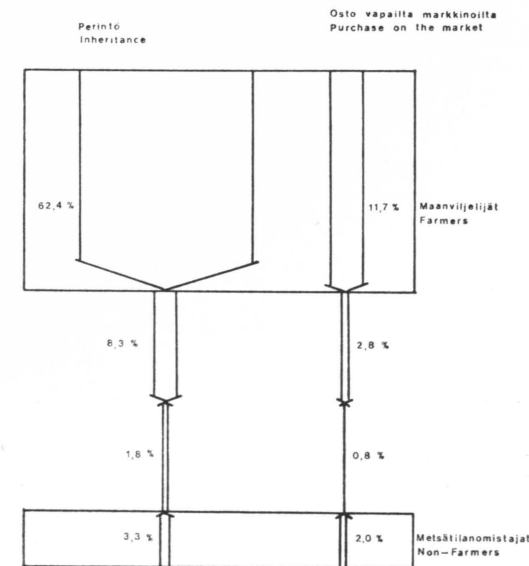
Metsätilanomistajat myyvät maitansa kaikkien muiden omistajaryhmien ostajille. Metsätilanomistajat ostavat maita pääasiassa maanviljelijöiltä. Näiden kahden omistajaryhmän välisestä vaihdannasta suurin osa tapahtuu kuitenkin perimällä. Vapailla kaupoilla ja ammatin vaihtamisella on myös merkittävä osa välitysmekanismena (esim. REUNALA 1974, s. 32).

Metsäteollisuusyritykset poikkeavat muista omistajaryhmistä siinä, että ne pääasiassa vain ostavat maita. Jossain määrin niiden harjoittamaan maapolitiikkaan kuuluu myös tilusvaihdot, joilla pyritään rationaalisten käsittely-yksiköiden muodostamiseen. Metsäteollisuusyritykset ovat viime vuosina jossain määrin luopuneet pidättäytymisestä maan luovutuksissa, jolloin saatetaan myydä esimerkiksi viljelijöille sopivia peltoja lisämaiksi tai vaihtaa metsäalueita muiden omistajien kanssa.

Kuntien, seurakuntien ja kuntainliittojen osuus metsäalueiden vaihdannasta on ollut vähäinen. Näiden julkisten yhteisöjen metsänomistuksella on puuntuottamisen lisäksi muita tavoitteita, useimmiten virkistyspalvelujen tarjonta lähiympäristön asukkaille. Kaupunkikunnat ovatkin hankkineet metsiä viimeainittuun tarkoitukseen erityisesti maamme urbanisoituneimmilta alueilta (esim. HEINO 1974, s. 16). Puuntuotannon kannalta näillä hankinnoilla ei kuitenkaan ole sanottavaa merkitystä.

Omistajaryhmään muut yhtiöt ja yhteisöt kuuluvat Metsäteollisuuden keskusliittoon kuulumattomat yhtiöt, erilaiset osuuskunnat, yhdistykset ja säätiöt. Omistajaryhmään kuuluu tavoitteiltaan erilaisia metsänomistajia. Esimerkiksi eräät metsäteollisuutta harjoittamattomat yritykset ovat hankkineet metsäalueita henkilökuntansa virkistyspalvelujen tyydyttämiseksi. Monet säätiöt ovat saaneet metsäomaisuutensa perintöjen välityksellä.

Maanviljelijöiden ja metsätilanomistajien välillä tapahtuvaa omistuksen muutosta havainnollistetaan kuvassa 2 (s. 113). Siinä pyritään tuomaan esille näiden omistajaryhmien sisäiset ja väliset omistuksen muutokset. Kun omistus muuttuu ryhmien välillä, kyseessä on rakennemuutos. Omistajaryhmien osuutta yksityismetsien pinta-alasta on esitetty suorakaiteilla. Suorakaiteiden sisällä olevat nuolet kuvaavat tilan haltuunsaamista joko perimällä tai ostolla vapailla markkinoilta. Suorakaiteiden välillä olevat nuolet kuvaavat vastaavasti omistuksen rakennemuutosta. Kuvassa 2 esitetyt suorakaiteiden pinta-alasuhteet ja haltuunsaamista tapojen prosentuaaliset osuudet saantotavoittain ja omistajaryhmittäin on otettu REUNALAN (1974, s. 32) tutkimuksesta. Sen aineisto oli kerätty Keski-

Kuva 2. Metsäalan omistuksen muutos maanviljelijöiden ja metsätilanomistajien välillä REUNALAN (1974) mukaan

Fig. 2. The change of forest land ownership between farmers and non-farmers according to REUNALA (1974)

Suomen talousalueelta ja tutkimuksessa selvitetiin mm. metsäalan omistuksen kehitys vuosina 1945–1970 otanta-aineiston perusteella.

Kuvassa 2 ei ole otettu lukuun ammatin vaihtamisesta aiheutunutta metsänomistusrakenteen muutosta, joka oli REUNALAN aineistossa 2,6 % metsäpinta-alasta. Viimeksi mainittu rakennemuutos on seurausta metsätilanomistaja-käsitteen määrittelystä (vrt. s. 00). Tässä tarkastelussa ei myöskään oteta huomioon valtiovalan harjoittaman asutustoiminnan osuutta rakennemuutoksessa. Sen osuus oli em. aineistossa 4,3 % metsäpinta-alasta.

REUNALAN (1974) aineistossa perintöihin luettiin myös kaupat sukulaisten välillä, koska näissä tapauksissa useasti on ollut kyse perinnön järjestämisestä kaupan välityksellä. Vapaat, »aidot», kaupat omistusta välittävänä mekanismina on näin haluttu pitää erillään perinnöistä.

Suurin osa maanviljelijöiden ja metsätilanomistajien ryhmissä tapahtuvista omis-

tajanvaihdoksista on pelkästään omistajaryhmän sisäinen tapahtuma, ts. omistusrakenne ei muutu omistajan vaihtuessa, kuten kuvasta 2 havaitaan. Kun perintö oli välittävänä mekanismina, maanviljelijöiltä siirtyi REUNALAN aineiston metsäpinta-alasta 8,3 % metsätilanomistajille ja vastaavasti 62,4 % maanviljelijöille. Metsätilanomistajilta siirtyi samana aikana 1,8 % maata maanviljelijöille ja 3,3 % metsäpinta-alasta pysyi metsätilanomistajien hallinnassa. Perinnön välityksellä tapahtunut rakennemuutos maanviljelijöiltä metsätilanomistajille oli siis mainittuna aikana 6,5 % metsäpinta-alasta.

Vapaiden kauppojen välityksellä siirtyi 2,8 % metsäalasta maanviljelijöiltä metsätilanomistajille ja 11,7 % metsäalasta pysyi maanviljelijöiden hallinnassa kaupasta huolimatta. Metsätilanomistajilta siirtyi vastaavasti 0,8 % metsäpinta-alasta maanviljelijöille ja 2,0 % metsäpinta-alasta säilyi metsätilanomistajaryhmän omistuksessa. Nettosiirtymä eli rakennemuutoksen alainen metsäpinta-ala vapailla kaupoilla oli 2,0 % REUNALAN tutkimusaineiston pinta-alasta. Perinnön ja vapaan kaupan välityksellä siirtyi kaikkiaan 8,5 % metsäpinta-alasta maanviljelijöiltä metsätilanomistajille.

22. Metsätilojen ostajat ja myyjät

221. Yksityiset

Omistusrakenteen määrällistä muutosta voimme tarkastella pitkällä aikavälillä kuvassa 2 (s. 113) esitettyjen haltuunsaamista tapojen jakauman perusteella. Perimällä ja ostaen vapailla markkinoilta tapahtui 8,5 %:n nettosiirtymä tutkitusta metsäpinta-alasta maanviljelijöiltä metsätilanomistajille vuosina 1945–1970 Keski-Suomessa. Siirtymisnopeus oli siis keskimäärin 0,33 %/v. koko Suomeen sovellettuna tämä merkitsisi sitä, että nettosiirtymä on ollut noin 50 000 ha vuodessa maanviljelijöiltä metsätilanomistajille.

REUNALAN (1974) tutkimusaineistossa metsäalan omistuksen muutoksesta maanviljelijöiltä metsätilanomistajille ja metsätilanomistajilta maanviljelijöille voidaan esittää seuraava jaotelmä:

Omistusrakenteen muutoksen välittävä mekanismi	Maanviljelijöiltä metsätilanomistajille, ha	Metsätilanomistajilta maanviljelijöille, ha	Yhteensä, ha
Perintö	1 089	230	1 319
Osto	367	106	473
Ammatinvaihto	346	—	346
Yhteensä	1 802	336	2 138

Omistusrakenteen kokonaisuutuksesta näiden kahden omistajaryhmän välillä 84 % tapahtui maanviljelijöiltä metsätilanomistajille ja 16 % metsätilanomistajilta maanviljelijöille.

Yksityismaakomitean teettämän selvityksen mukaan vuosina 1960—1964 siirtyi yli 5 ha:n tilojen ryhmässä 6,9 % yksityisten omistamasta maa-alasta maanviljelijöille muille omistajille (REUNALA 1972, s. 50). Maa-alat siirtyivät metsätilanomistajien, yritysten, valtion ja muiden omistajien omistukseen. Tämä nettosiirtymä maanviljelijöille muille omistajille merkitsee valtakunnallisesti noin 200 000 ha:n maa-alaa vuosittain. Ottaen huomioon näiden kahden selvityksen perusteet ja luokitukset erot niiden kesken tuntuvat kuitenkin suurilta.

Maatilojen lukumäärä pieneni 1960-luvulla keskimäärin 3 400 tilalla vuodessa. Vuosina 1969—1972 tilaluku väheni vastaavasti noin 6 500 tilalla vuosittain ja vuonna 1973 noin 9 000 tilalla (KUMPUSALO ja HYVÖNEN 1975, s. 150). Tilojen lukumäärän pieneminen on siis lähes kolminkertaistunut 1960-lukuun verrattuna. Tilaluvun vähenemi-

Ostajaryhmä	Ostanut, ha	Myynyt, ha	Nettosiirtymä, ha
Maanviljelijä	20 383	28 425	-8 042
Muu yksityinen	16 954	11 223	+5 731
Perikunta	—	7 762	-7 762
Kunta	185	6	+ 179
Valtio	2 704	—	+2 704
Metsäteollisuusyritys	5 781	—	+5 781
Muu yhteisö	1 404	273	+1 131
Muut	278	—	+ 278
Yhteensä	47 689	47 689	0

Maanviljelijöiden ja perikuntien yhteisen metsänpinta-alan nettopieneminen oli noin kolmannes kokonaisvaihdannan pinta-alasta. Maanviljelijät »menettivät» näin 17 % ja

nen on ilmeisesti lisännyt myös metsänomistusrakenteen muutosnopeutta. Tilaluvun vähenemisessä lienee kuitenkin suurimmaksi osaksi kyse maatilatalouden sisäisistä tilusjärjestelyistä.

REUNALA (1975, s. 272) on arvioinut, että metsätilanomistajien metsien osuus on viime vuosina lisääntynyt yksityismetsien pinta-alasta noin prosenttiyksikön vuosittain. Pääosa tästä pinta-alasta siirtyisi maanviljelijöille. Siirtymällä tarkoitettaneen bruttopinta-alaa. Pinta-alassa ilmaistuna tämä merkitsee sitä, että metsätilanomistajille on siirtynyt perimällä noin 100 000 ha/v ja vapailta markkinoilta ostaen noin 25 000 ha/v keskimäärin vuosina 1969—1972.

Lapin maatilatalouden kehittämistoimikunta on laatinut selvityksen maakauppojen määrästä vuosina 1967—1972 Lapin läänin neljän kunnan alueella. Seuraavaan jaotelmaan on yhdistetty em. selvityksestä kaupan olleet metsäpinta-alat sekä tilojen myyjät ja ostajat. Valtion osuutta maan myyjänä ei ole otettu tähän tarkasteluun mukaan (Maakaupat ... 1973).

perikunnat 16 % vaihdannan alaisesta metsäalasta laskien. Muut omistajaryhmät ovat lisänneet samanaikaisesti metsäomaisuuttaan ostoilla. Metsäteollisuusyritysten ja metsä-

tilanomistajien ostot olivat merkittävimpiä ja kumpikin näistä ryhmistä hankki vaihdetusta metsäalasta 12 % omistukseensa. Edellisten omistuksen muutosten kanssa samanaikaisesti valtio myi 32 612 ha:n metsäalan lähinnä maanviljelijöille. Yksityisten välisissä kaupoissa on otettava huomioon myös se, että monet kaupat on järjestetty sukulaisten välillä ja esim. kuvassa 2 (s. 113) nämä oli luokiteltu perinnöiksi.

Maanomistuksen muutosnopeus on lisääntynyt kuluvalle vuosikymmenellä 1960-lukuun verrattuna, mihin viittaavat edellä esitetyt tiedot. On aivan ilmeistä, että muutokset ovat olleet poikkeuksellisen voimakkaita kehitysalueilla. REUNALAN (1975, s. 265) mukaan kehitysalueilla, joita edellä käsitellyt neljä Lapin kuntaa parhaimmillaan edustavat, ajoittui vuosiksi 1969—1972 suoranainen myyntiryntäys. Myyntiryntäys aiheutti kolmasosalle vaihdetusta metsäalasta omistajaryhmän vaihtumisen, joten kahdella kolmanneksella metsäalasta omistajaryhmä ei kaupan yhteydessä kuitenkaan muuttunut.

222. Valtio

Valtiolla on kaksi organisaatiota, jotka toteuttavat valtiovaltan maapolitiikkaa, mihin on jo aiemmin viitattu. Nämä ovat maa- ja metsätalousministeriön alaiset maatilahallitus ja metsähallitus. Maatilahallituksella ei ole hallinnassaan maaomaisuutta kuten metsähallituksella. Maatilahallitus toimii maankäyttöä ohjaavana organisaationa ja se toteuttaa maapolitiikkaa valtion budjetissa myönnettyillä varoilla. Toiminnalla pyritään luomaan maatilatalouden harjoittajille entistä paremmat taloudelliset edellytykset. Metsähallitus noudattaa myös valtiovaltan päätöksiä, joskin sen tavoitteena on harjoittaa itse metsätaloutta.

Maankäyttölain perusteella hankittiin vuosina 1959—1968 yksityistiloille seuraavat määrät maata (KÄHÖNEN 1969).

Luovutustapa	Pinta-ala
Osto vapailta markkinoilta	177 000
Lohkominen valtion maasta	522 000
Pakkolunastus	14 000
Osto pakkohuutokaupasta	53 000
Aiempi asutus	86 000
Yhteensä	852 000

1970-luvulla maanhankinta väheni oleellisesti edellä esitetystä, mikä johtui maatalouspolitiikan suunnan muutoksesta. Muiden ostajien tulo markkinoille ja siitä johtunut maan hinnan nousu lienee myös vähentänyt valtiovaltan otetta maanhankinnassa.

Maatilahallituksen hankkimasta maasta käytettiin jo 1960-luvun lopulla valtaosa maatilojen lisämaiksi. Samaa linjaa on noudatettu myös 1970-luvulla. Maatilahallitus osti vuosina 1969—1975 seuraavat määrät maata vapaaehtoisilla kaupoilla ja välitti maan edelleen maatilatalouden harjoittajille:

Vuosi	Ostettu maa-ala, ha
1969	8 446
1970	8 839
1971	7 934
1972	9 917
1973	9 287
1974	8 714
1975	15 371

Kuten kahdesta edellä esitetystä jaotelmasta havaitaan, maatilahallituksen ostot kuluvalle vuosikymmenellä ovat pienentyneet noin puolella 1960-lukuun nähden. Vuosi 1975 on kuitenkin tässä suhteessa poikkeuksellinen, koska silloin hankittiin lähes kaksinkertainen määrä maata edellisiin vuosiin verrattuna.

Metsähallituksen ostot alkoivat eduskunnan myönnettyä tähän tarkoitukseen määrärahan. Metsähallitus on ostanut seuraavat määrät maata vuosina 1967—1975.

Vuosi	Ostettu maa-ala, ha
1967	311
1968	1 072
1969	1 548
1970	4 788
1971	21 463
1972	18 877 ¹⁾
1973	22 608
1974	10 188
1975	12 777

¹⁾ Ero taulukossa 2 (s. 118) esitettyyn pinta-alan nähden johtuu siitä, että taulukossa 2 ei ole otettu lukuun eräitä aluevaihtoja.

Taulukko 1. Metsähallituksen eri perusteilla luovuttamat maa-alat vuosina 1971–1975
 Table 1. The ceded land by the National Board of Forestry in 1971–1975 according to different ways

Vuosi Year	Luovutuksen peruste — Means of cession				
	Myynti, ha Sale	Maankäyttölaki, ha Land Use Act	Vuokra-alueiden luovutuslaki, ha Redemption of Rented Areas Act	Porotilalaki, ha Reindeer Farm Act	Yhteensä, ha Total
1971	56	1 380	4 230	—	5 666
1972	21	807	3	—	831
1973	16	5 072	—	—	5 088
1974	75	2 820	—	13 519	16 414
1975	75	639	—	11 189	11 903
Yhteensä Total	243	10 718	4 233	24 708	39 902

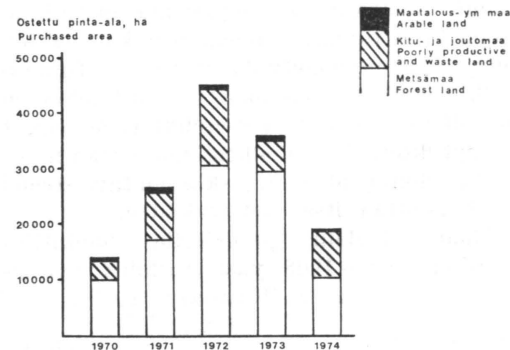
Metsähallitus ostaa maata pääasiassa itse harjoittamaansa metsätaloutta varten. Ostoilla pyritään parantamaan talousyksiköiden yhtenäisyyttä. Metsähallitus pidättäytyy yleensä ostoista silloin, kun myyntiin tarjottu alue soveltuisi maatilatalouden rakennerationalisointiin. Tästä asiasta on kuitenkin ollut maatila- ja metsähallituksen viranomaisilla jossakin määrin erilaisia tulkintoja.

Metsähallituksen hallinnassa olevia maita käytetään edelleenkin maatilojen elinkelpoisuuden parantamiseksi. Taulukossa 1 (s. 116) on esitetty metsähallituksen luovuttamat maa-alat vuosina 1971–1975, jolloin sen itse suorittamat ostot olivat suurimmillaan. Metsähallituksen ostaessa vuosina 1971–1975 yhteensä maata 85 913 ha, se samankaltaisesti luovutti yksityisille yhteensä 39 902 ha eli 46 % ostetusta pinta-alasta laskien. Luovutetusta maa-alasta oli 62 % porotilalailla perustettuja tiloja ja maankäyttölain perusteella luovutettiin 27 % tuosta pinta-alasta lähinnä lisämaiksi maatilatalouden harjoittajille.

223. Metsäteollisuusyritykset

Metsäteollisuusyritykset poikkeavat muista metsänomistajaryhmistä siinä, että ne pääasiassa ostavat maata. Metsäteollisuusyritysten ryhmään on luettu Suomen Met-

säteollisuuden Keskusliiton jäsenyritykset. Nämä yritykset omistavat nykyisin 1,8 milj. ha maata. Kuvassa 3 (s. 116) on esitetty metsäteollisuusyritysten vuosina 1970–1974 ostamat maa-alat ja niiden jakaumat maaluokkiin (OKSANEN 1975). Ostojen huippu osui vuoteen 1972, minkä jälkeen ostomäärät ovat vähentyneet. Ostetun maa-alan jakauma maaluokkiin viittaa siihen, että tilat on ostettu enimmäkseen Pohjois- ja Itä-Suomesta.

Kuva 3. Metsäteollisuusyritysten maanostot vuosina 1970–1974 (ilman eläkesäätioitä)

Fig. 3. The land purchases of forest companies during the period 1970–1974 (excluding pension fund purchases)

Metsäteollisuusyritysten maan ostoja rajoittaa tunnetusti asetus puutavarayhtiöiden maan hankinnasta. Lääninhallitukset valvovat asetuksen noudattamista. Useimmat kaupat ovat tulleet hyväksytyiksi, koska yksityiset maatilatalouden harjoittajat eivät ilmeisesti ole olleet näistä alueista

kiinnostuneita eikä heillä mahdollisesti ole ollut ostoon tarvittavia pääomia. On myös luultavaa, että metsäteollisuusyritysten, samoin kuin myös metsähallituksen ostamat tilat, ovat olleet keskimääräistä vähäpuus- toisempia (vrt. taulukko 5, s. 120).

3. METSÄHALLITUKSEN METSÄTILAKAUPAT

31. Ostotavoitteet

Tutkimuksen aineistona ovat metsähallituksen vuoden 1972 aikana ostamat metsätilat ja myös ne metsätilat, joista metsähallitus teki ostotarjouksen. Metsätilalla tarkoitetaan tässä yhteydessä maakiinteistöä, jonka tuotannollinen painopiste on selvästi metsätalouden harjoittamisessa ja jolla ei harjoiteta pääammattina maataloutta. Ostajan, ts. metsähallituksen, kannalta tarkasteltuna ostetut tilat ovat metsätiloja, kun taas myyjän kannalta moni tila luetaisiin maatilaksi. Tässä tiloja tarkastellaan niiden tulevan käytön kannalta.

Eduskunnan myönnettyä määrärahan metsähallitus aloitti metsätilojen ostot. Metsähallitus on maatilahallituksen ohella valtion maapolitiikkaa toteuttava keskusvirasto kuten jo aiemmin mainittiin. Ostotoiminnan voidaan sanoa alkaneen merkittävässä laajuudessa vuodesta 1970 alkaen.

Metsähallitus ostaa maata metsätalouden harjoittamiseksi, siemenviljelmien perustamiseksi ja varattavaksi luonnonsuojelutarkoituksiin. Hankkiessaan maata metsätaloudellisiin tarkoituksiin metsähallituksen tavoitteena on ensi kädessä parantaa valtion maiden yhtenäisyyttä. Tämän vuoksi se pyrkii ostamaan valtion maiden sisällä olevat, myytäviksi tarjotut tilat ja alueet. Ostoilla pyritään valtion maiden käytön rationalisointiin. Ostotoiminnalla saadaan useinkin poistetuksi asutustoiminnassa aikanaan tehtyjen tilusjärjestelyjen aiheuttamia haittoja.

32. Metsätilojen alueellinen sijainti ja keskipinta-ala

Metsähallituksen ostamien ja sille ostettaviksi tarjottujen metsätilojen alueellinen

sijainti ja keskimääräinen pinta-ala on esitetty taulukossa 2 (s. 118). Metsähallituksen ostotoiminta on ollut vilkkainta Lapissa, Pohjanmaalla, Kainuussa, Pohjois-Karjalassa ja Keski-Suomessa. Ostot ovat keskityneet jo metsähallituksen maiden sijainnin ja alueorganisaationkin vuoksi näille alueille. Keski-Suomessa on ostettu tiloja lähinnä siemenviljelmien perustamiseksi, mikä on syynä ostotoiminnan vilkkauteen tällä alueella. Edelleen on selvää, että ostojen yleisyyteen on vaikuttanut myös alueellisen orgaanin aktiivisuus, koska metsätilojen ostotoiminta on alkanut vasta 1970-luvulla.

Ostetut ja ostettaviksi tarjotut metsätilat ovat olleet pinta-alaltaan jonkin verran keskimääräistä suurempia. Kunkin piirimetsälautakunnan alueella olevien yksityistilojen ja tämän tutkimuksen tilojen pinta-alojen jakaumat eivät kuitenkaan eronneet tilastollisissa mielessä toisistaan. On ilmeistä, että metsähallitukselle suuntautuvassa metsätilojen tarjonnassa tapahtuu hienoista valikoitumista siten, että suurehkoja tiloja tarjotaan metsähallituksen ostettaviksi ja keskikokoisia ja pienehköjä yksityisille ostajille.

Metsätilojen tarjonta metsähallitukselle suhteessa päätettyihin kauppoihin oli yleisintä Pohjanmaan ja Kainuun alueilla. Kaupan hieronta metsätilasta on voinut jäädä tarjouksen asteelle siksi, että tilan on ostanut joku muu tai että myyjä on alunperinkin halunnut vain arvioittaa metsähallituksen ammattimiehellä tilansa arvon. Metsähallituksen aineistosta ei sellaisenaan voida päätellä metsätilojen koko kaupan käynnin laajuutta eri alueilla. Edelleen on muistettava se, että metsähallitus ostaa tiloja eduskunnan sille myöntämän tietyn suuruisen määrärahan puitteissa. Metsähallitukselle ostettaviksi tarjottujen metsä-

Taulukko 2. Metsähallituksen vuonna 1972 ostamien ja sille ostettaviksi tarjottujen metsätilojen alueellinen sijainti ja keskimääräinen pinta-ala

Table 2. The district and mean area of the purchased and on sale forest estates of the National Board of Forestry

Piirimetsälautakunta Forestry Board District	Ostetut metsätilat Purchased forest estates			Tarjotut metsätilat On sale forest estates		
	Lukumäärä Number	Pinta-ala, ha Area	Pinta-ala yhteensä, ha Total area	Lukumäärä Number	Pinta-ala, ha Area	Pinta-ala yhteensä, ha Total area
Satakunta	4	44	178	1	31	31
Pirkka-Häme	4	24	95	7	27	189
Itä-Häme	—	—	—	1	30	30
Etelä-Savo	9	83	754	6	27	162
Itä-Savo	1	20	20	—	—	—
Pohjois-Karjala	33	53	1 758	21	63	1 323
Pohjois-Savo	4	61	242	3	262	786
Keski-Suomi	40	47	1 865	17	39	663
Etelä-Pohjanmaa	1	88	88	—	—	—
Keski-Pohjanmaa	12	94	1 127	15	103	1 545
Kainuu	40	77	3 099	55	68	3 740
Pohjois-Pohjanmaa	52	85	4 420	54	68	3 672
Koillis-Suomi	10	112	1 118	6	79	475
Lappi	72	53	3 800	24	58	1 392
Koko maa — Whole country	282	66	18 564	210	67	14 007

tilojen yhteisestä pinta-alasta ja lukumäärästä 57 % johti kauppaan.

33. Metsätilojen myyjät

Kauppakirjasta kävi selville metsätilan myyjä. Myyjät luokiteltiin yksityisiin henkilöihin, perikuntiin, osakeyhtiöihin ja osuuskuntiin sekä kuntiin. Osakeyhtiöissä ei ollut yhtään puuta jalostavaa yritystä.

Ostettujen ja ostettaviksi tarjottujen metsätilojen myyjäryhmät ja näiden tilojen keskipinta-alat on esitetty taulukossa 3 (s. 119). Kauppaan johtaneesta pinta-alasta tuli yksityiseltä omistajaryhmältä 74 %, perikunnilta 19 %, osakeyhtiöiltä ja osuuskunnilta 5 % ja kunnilta 2 % metsähallituksen hallintaan. Ostettavaksi tarjotusta pinta-alasta omistivat yksityiset 72 %, perikunnat 17 % ja osakeyhtiöt ja osuuskunnat

11 %. Osakeyhtiöiden ja osuuskuntien myyntiin tarjoaman pinta-alan suhde ostettuun pinta-alaan on selvästi suurempi kuin muissa omistajaryhmissä. Tämä ehkä selittyy sillä, että osakeyhtiöissä ja osuuskunnissa on myyntipäätöksen teon jälkeen tarve realisoida metsäkiinteistö verraten nopeasti. Metsähallituksen kaupantekoon kuuluu keskimäärin aikaa puolisen vuotta (REUNALA 1975, s. 269), joten nämä tarjoukset ilmeisesti johtavat kauppaan jonkun toisen ostajan kanssa. Yksityisten henkilöiden myymät tilat ovat keskimäärin jonkin verran pienempiä kuin perikuntien, osakeyhtiöiden, osuuskuntien ja kuntien.

34. Tilustyyppit

Metsätilat olivat luokiteltavissa kauppa-
kirjan ja siihen liitetyn maarekisteriotteen

Taulukko 3. Metsähallituksen vuonna 1972 ostamien ja sille ostettaviksi tarjottujen metsätilojen keskimääräiset ja kokonaispinta-alat myyjäryhmittäin koko maassa

Table 3. The mean and total areas of purchased and on sale estates in the whole country of the National Board of Forestry in 1972 by seller groups

Myyjäryhmä Sellers group	Ostetut metsätilat Purchased forest estates				Tarjotut metsätilat On sale forest estates			
	Lukumäärä Number	Pinta-ala, ha Area	Pinta-ala yht. Total area		Lukumäärä Number	Pinta-ala, ha Area	Pinta-ala yht. Total area	
			ha	%			ha	%
Yksityiset henkilöt	222	62	13 728	74	156	64	10 023	72
Private persons								
Perikunnat	52	69	3 588	19	32	75	2 400	17
Heirs								
Osakeyhtiöt ja osuuskunnat	5	168	840	5	22	72	1 584	11
Companies and other communities								
Kunnat	3	136	408	2	—	—	—	—
Communes								
Yhteensä — Total	282	66	18 564	100	210	67	14 007	100

perusteella perintötilaksi, asutustilaksi tai määrälaksiksi. Perintötilat ovat yleensä tiloina vanhempia kuin asutuslainsäädännön mukaan luodut asutustilat. Näin muodostettua ryhmittelevää muuttujaa kutsutaan tilustyyppiksi. Luokittelu ei ole aivan yksiselitteinen, koska esimerkiksi määrälakisaattaa olla osa asutustilaa tai perintötilaa.

Taulukko 4. Metsähallituksen vuonna 1972 ostamien ja sille ostettaviksi tarjottujen metsätilojen tilustyyppit ja niiden keskimääräiset ja kokonaispinta-alat koko maassa

Table 4. The mean and total areas of purchased and on sale estates in the whole country of the National Board of Forestry in 1972 by farm types

Tilustyyppi Type of farm	Ostetut metsätilat Purchased forest estates				Tarjotut metsätilat On sale forest estates			
	Lukumäärä Number	Pinta-ala, ha Area	Pinta-ala yht. Total area		Lukumäärä Number	Pinta-ala, ha Area	Pinta-ala yht. Total area	
			ha	%			ha	%
Perintötila	101	77	7 763	42	80	76	6 072	43
Inheritance farms								
Asutustila	52	106	5 512	30	34	96	3 264	23
Settlement farm								
Määrälakia	129	41	5 289	28	95	48	4 560	33
Determined area								
Tuntematon	—	—	—	—	1	111	111	1
Unknown								
Yhteensä — Total	282	66	18 564	100	210	67	14 007	100

Taulukko 5. Metsähallituksen vuonna 1972 ostamien ja sille ostettaviksi tarjottujen metsätilojen puuston keskimääräinen kuutiomäärä metsämaalla piirimetsälautakunnittain

Table 5. The mean volume on the forest land of the purchased and on sale forest estates of the National Board of Forestry in 1972 by Forestry Board Districts

Piirimetsälautakunta Forestry Board District	Ostetut metsätilat Purchased forest estates		Tarjotut metsätilat On sale forest estates		Inventoinnin mukainen keskimääräinen kuutiomäärä, m ³ /ha The mean volume according to inventory
	Lukumäärä Number ¹⁾	Keskim. kuutiomäärä, m ³ /ha Mean volume	Lukumäärä Number ¹⁾	Keskim. kuutiomäärä, m ³ /ha Mean volume	
Satakunta	4	71	1	38	82
Pirkka-Häme	4	63	7	51	98
Itä-Häme	—	—	1	45	104
Etelä-Savo	9	71	6	78	106
Itä-Savo	1	86	—	—	101
Pohjois-Karjala	33 (1)	45	21 (2)	46	85
Pohjois-Savo	4	36	3	24	84
Keski-Suomi	40 (2)	51	17 (2)	36	81
Etelä-Pohjanmaa	1	70	—	—	74
Keski-Pohjanmaa	12	36	15 (1)	39	58
Kainuu	40 (2)	38	55 (3)	40	70
Pohjois-Pohjanmaa	52 (2)	36	54 (3)	37	51
Koillis-Suomi	10	44	6 (1)	22	51
Lappi	72 (6)	33	24 (3)	28	49
Koko maa Whole country	282 (13)	41	210 (15)	40	75

1) Suluissa on esitetty niiden tilojen lukumäärä, joilla ei ollut puustoa lainkaan, ts. metsätilakohtaisen puuston kuutiomäärä-muuttujan arvo on nolla.

1) The number of estates without growing stock show in parenthesis, variable value of the volume by forest estate is zero.

Näissä tapauksissa tilustyyppinä on pidetty määrääalaa. Määräalat ovat useimmissa tapauksissa olleet emätilojen ulkopalstoja.

Ostettujen ja ostettaviksi tarjottujen metsätilojen tilustyyppit ja niiden keskimääräiset ja kokonaispinta-alat koko maassa on esitetty taulukossa 4 (s. 119). Ostetusta pinta-alasta oli 42 % perintötiloja, 30 % asutus-tiloja ja määräaloja 28 %. Lukumäärältään määräaloja oli eniten. Metsähallitukselle ostettaviksi tarjotusta pinta-alasta oli perintötilojen osuus 43 %, asutus-tilojen 23 % ja määräalojen 33 %. Asutus-tilat olivat pinta-alaltaan suurimpia kummassakin metsätilyryhmässä ja määräälat pienimpiä.

35. Metsätilojen puusto

Metsätilan hinta-arviota tehtäessä on mitattu puuston kuutiomäärä metsämaalla. Ostettujen ja ostettaviksi tarjottujen metsätilojen puuston keskimääräinen kuutiomäärä metsämaalla on esitetty taulukossa 5 (s. 120). Samassa taulukossa on esitetty vertailun mahdollistamiseksi myös valtakunnan metsien inventointien mukaiset keskimääräiset kuutiomäärät metsämaan hehtaareilla. Tilojen lukumäärän sarakkeessa on esitetty suluissa kokonaan puuttomien tilojen määrä.

Sekä ostettujen että ostettaviksi tarjot-

tujen metsätilojen puusto on kaikkien piirimetsälautakuntien alueilla keskimääräistä vähäisempää. Kyseisten metsätilyryhmien kesken ei puuston määrän suhteen näytä olevan eroa. Ostettaviksi tarjotuista tiloista on kuitenkin suhteellisesti jonkin verran

enemmän täysin puuttomia kuin ostetuista. Kaupan olevilla metsätiloilla on puustoa metsähallituksen aineiston perusteella 50...60 % kunkin alueen keskimääräisestä puuston kuutiomäärästä.

4. METSÄNOMISTUS JA KEHITYSALUEET

Maamme maanomistusolot muodostavat esteen tehokkalle tuotannolle maa- ja metsätaloudessa. Erityisesti kehitysalueilla moni maatilastaan toimeentulonsa saanut on luopunut tilastaan 1970-luvun vaihteessa toimeentulomahdollisuuksien heikennyttyä. Näin vapautuvia alueita on ostettu maatilatalouden harjoittajien lisämaiksi, metsähallitukselle, metsäteollisuusyrityksille ja metsätilanomistajille metsätalouden harjoittamiseksi.

Kehitysalueilla peltoalueet sijaitsevat usein etäällä toisistaan ja niistä on vaikea muodostaa yhtenäisiä tuotannollisia kokonaisuksia. Metsäalat ovat myös yksityistilojen rationalisoinnin kannalta huonoja, koska elinolosuhteiden hidastuessa suhteellinen heikkeneminen on pala palalta johtanut hakattavissa olevan puuston realisoimiseen. Lähiajan hakkuumahdollisuudet näyttävät olevan näillä tiloilla keskimääräistä pienemmät.

Kehitysalueilla keskeisenä tavoitteena on ollut säilyttää maaseudun väestö. Tavoitteen saavuttamiseksi väestölle on turvattava riittävä toimeentulo. Maatilatalouden harjoittajalle toimeentulo voidaan saada vain nykyistä tuntuvasti suuremmilla tuotannollisilla pinta-aloilla. Elinkelpoisen tilan muodostaminen vaatii kuitenkin huomattavia pääomapanoksia. Pääoman saannin turvaamisesta onkin tullut keskeinen kysymys parannettaessa kehitysalueiden maatilatalouden toiminnallisia edellytyksiä (esim. PAKKANEN 1975, s. 125, TUISKU 1975, s. 14).

Valtio osallistuu monessa muodossa maatilojen pääoman tarpeen tyydyttämiseen. Maatilatalouden luottokannasta on lähes 50 % sellaista luottoa, jossa valtio on huomattavalla panoksella mukana (TUISKU 1975, s. 11). Valtion maatilatalouden kehittämiseen myöntämät lainat ovat tyypiltään pitkäaikaisia ja halpakorkoisia. Näitä lainoja myönnetään nykyisen maankäyttölain

mukaan pääasiassa lisäalueiden ostoon ja sisärosuuksien lunastamiseen. Maankäyttölainat myönnetään maatilatalouden kehittämistä varten. Lainoitusta pyritään ohjaamaan lisämaiden ostoihin ja sisärosuuksien lunastuksiin. Maankäyttölainojen suhteellinen painopiste on ollut viime vuosina Keski- ja Pohjois-Suomessa.

Vuonna 1974 myönnettiin maankäyttölain nojalla lisäalueen tai etuuden ostoon 24 milj. markkaa ja maatalouden perustosta annetun lain nojalla 6 milj. markkaa (TUISKU 1975). Maatilahallituksen virkamiesten arvion mukaan lainoitus kattaa noin 10...20 % maakaupoista (KUMPU-SALO ja HYVÖNEN 1976, s. 145). Tämän mukaan maiden hankintaan käytettiin vuonna kaikkiaan 150...300 milj. markkaa. Metsähallitus käytti maiden ostoihin samana aikana 16 milj. markkaa. Valtion järjestämää rahoitusta tilojen elinkelpoisuuden parantamiseksi maiden ostoilta on pidetty kuitenkin riittämättömänä. Toisaalta on myös ollut puutetta tilarationalisointiin soveltuvista maista.

Metsähallituksen ostotoiminnan perusteella voidaan päätellä, että kaupan olevat tilat ovat keskimääräistä jonkin verran suurempia ja tiloja myyvät pääasiassa yksityiset ja perikunnat. Asutuksella muodostettuja tiloja oli 30 %, asutuslainsäädäntöä aikaisemalla lainsäädännöllä luotuja tiloja runsaat 40 % ja määräaloja vajaat 30 % ostetusta pinta-alasta. Lähiajan hakkuumahdollisuuksien vuoksi tilat soveltuvat heikosti lisämaiksi elinkelpoisuuden lisäämisen tarkoituksessa, koska ne ovat keskimääräistä vähäpuustoisempia. Pinta-alojen suhteen metsähallituksen ostamat tilat olisivat monessa tapauksessa riittävän suuria lisämaiksi yksityistiloille.

Kun myyntiin tarjottavilla metsätiloilla ei voida lähitulevaisuudessa oleellisesti pa-

rantaa maatilatalouden harjoittajien toimeentulomahdollisuuksia, maiden siirtymistä pitkäjänteisen puuntuotannon harjoittajien haltuun ei aina voida pitää epätarkoituksenomaisena. Maiden myyntejä ja ostoja voidaan edelleen pitää tarpeellisina kaikkienkin omistajaryhmien kannalta, jos näin voidaan yhtenäistää pirstoutuneita maanomistusoajamme. Maanomistuksen järjestyksessä tarvittaisiin kuitenkin nykyistä enemmän koordinoitua, jolloin ostot voitaisiin kohdentaa tarkoituksenmukaisimalla tavalla.

Kiinteistökauppaan liittyvä leimavero tulisi lisäksi poistaa kaikilta sellaisissa tapauksissa, joissa tilakaupalla yhtenäistään maa- ja metsätalouksien rakennetta. Rakennerrationalisointia voitaisiin edistää myös siten, että valtion varoista korvattaisiin tilusjärjestelyistä aiheutuvat maanmittaus- ym. kustannukset. Tilusjärjestelyjen toteuttamista haittaa kuitenkin edelleen se, että maa- ja metsätalousteistojen omistajien asenteet ovat usein kielteisiä tätä toimintaa kohtaan (vrt. JÄRVELÄINEN 1974, s. 51).

Maanomistussuhteet muuttuvat normaalioloissa yleensä hitaasti. 1970-luvun vaihteen molemmilla puolilla tapahtui keskimääräistä voimakkaampi muutos. Maatilahallituksen rooli maatilatalouden harjoittajien lisämaiden hankinta heikkeni, kun ostajiksi ilmaantuivat yksityisten lisäksi metsähallitus ja metsäteollisuusyritykset. Kahden viimeksi mainitun ostomäärät ovat vaihdelleet vuosittain huomattavasti. Uusien tekijöiden tulo tilamarkkinoille on nähty huolestuttavana maatilatalouden harjoittajien kannalta.

REUNALAN (1975, s. 274) mukaan maanviljelijöiltä siirtyi metsämaata muille omistajaryhmille vuosina 1969–1972 kaikkiaan 600 000... 700 000 hehtaaria. Tätä lukua on perusteltu metsäteollisuusyritysten, metsähallituksen ja maatilahallituksen maanostoilla sekä arviolla metsätilanomistajien ostojen ja perintöjen määrästä.

Maanomistusoajamme muutokseen vaikuttaa samanaikaisesti monta omistajaryhmää. Useimmissa tapauksissa omistuksen muutosta tapahtuu omistajaryhmien välillä kumpaankin suuntaan, kuten kuvasta 1 (s. 00) havaitaan. Oleellista on se, että REUNALA on olettanut kaiken edellä mai-

nittujen ostajaryhmien ostaman maa-alueen olevan peräisin maanviljelijöiltä. Muiden maanomistajien maan myyntejä ei ole otettu huomioon arvioissa, jotka perustuvat ostetuihin määriin. On myös huomattava, että maanviljelijöillä on edelleenkin huomattavin osuus maa- ja metsätalouksien ostoisiin ja myynteihin. Maatilahallituksen ostamat maa-alueet eivät myöskään siirry pois maatilatalouden harjoittajilta. Maatilahallitus nimittäin pyrkii erityisesti maan hankinnalla ja luovuttamalla maat edelleen maanviljelijöille lisäämään maatalojen elinkel- poisuutta.

Tarkasteltaessa omistussuhteiden muutoksia on niin ikään erotettava toisistaan maiden brutto- ja nettosiirtymä. Brutto-siirtymällä tarkoitetaan kahden omistajaryhmän välillä tapahtuvaa yksisuuntaista omistuksen muutosta. Nettosiirtymässä otetaan huomioon kumpaankin suuntaan tapahtuvat omistuksen muutokset. Omistajaryhmien välisiä muutoksia tarkasteltaessa onkin puhuttava nettosiirtymistä. REUNALAN aiemmin mainittu kokonaissiirtymä tarkoittanee kuitenkin bruttosuirtymää maanviljelijöiltä. Maa-alueiden nettosiirtymä lienee edellä esitettyä tuntuvasti pienempi.

Maanviljelijät ovat olleet viime vuosina ja ilmeisesti tulevat olemaan muihin omistajaryhmiin nähden kokonaisuudessaan maata luovuttavassa asemassa. Metsähallituksen ja metsäteollisuusyritysten muutamana viime vuotena ostamien maa-alojen perusteella ei voida tehdä pitkälle ulottuvia päätelmiä tulevasta maanomistusoajojen kehityksestä, koska ostomäärät ovat vaihdelleet vuosittain huomattavasti. Metsätilanomistajien lukumäärä tulee lisääntymään maaseudun elinkeinotoiminnan muuttumisen myötä. Perinnöt, ammatin vaihdot ja siirtymiset osa-aikaviljelyyn lisäävät metsätilanomistajien lukumäärää. Nämä muutokset eivät kuitenkaan läheskään aina merkitse omistajan muuttoa tilalta pois (vrt. s. 00). Peltotalouden harjoittamiseen näillä muutoksilla ei liene oleellista merkitystä.

Maanomistussuhteiden määrällisistä muutoksista viime vuosina ei ole tehty tutkimuksia, joissa olisi otettu huomioon omistuksen muutoksen kokonaisuus. Tätä puutetta on korostettu mm. Maanhankinta-oikeustoimikunnan mietinnössä (s. 2). Esitettyjen

arvioiden luotettavuutta on lisäksi heikentänyt se, etteivät käytettyjen maaluokkien käsitteet ole olleet yksiselitteisiä. Käsiteltäessä maanomistuksen rakenteellista muutosta ei aina ole erotettu pinta-aloina mitattua brutto- ja nettosiirtymää, mikä on niin

ikään aiheuttanut epäselvyyttä. Maanmittaushallituksessa on kehitteillä kauppahintatilasto, josta tultaneen aikanaan saamaan tietoja myös omistuksen muutoksista eri omistajaryhmien välillä (Maanmittaus... 1974).

KIRJALLISUUSLUETTELO

- ALHO, P. 1975. Metsien tuoton alueellisista eroista Suomessa. Summary: Regional differences in forest returns within Finland. Acta For. Fenn. 148.
- HEINO, J. 1974. Finlands stadsägda skogar betraktade speciellt ur friluftsynvinkel. Summary: City-owned forests in Finland with special reference to outdoor recreation. Yhtenveto: Suomen kaupunkien metsät ja ulkoilu. Folia For. 223.
- HOLOPAINEN, V. 1971. Keinottelu metsämaalla pitäisi voida estää. Helsingin Sanomat. 1971-02-07.
- IHAMUOTILA, R. 1975. Maatalouspolitiikkamme kehitysnäkymiä. Teoksessa Kehittyvä metsäyhteistyö. Suomen Säästöpankkiliiton XXI metsäpäivillä pidettyjä esitelmää. Helsinki.
- JÄRVELÄINEN, V.-P. 1974. Yksityismetsänomistajien metsätaloudellinen käyttäytyminen. Summary: Forestry behaviour of private forest owners in Finland. Folia For. 222.
- KUMPUSALO, U. & HYVÖNEN, K. 1976. Tutkimus maa- ja metsätalouden lähiajan työvoiman ja tilarakenteen kehityksestä. Osat I ja II. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja n:o 1975: 8.
- KÄHÖNEN, U. 1969. Uuden asutus- ja maankäyttöpolitiikan kymmenen ensimmäistä vuotta. Asutustoiminnan aikakauskirja n:o 1–2. Helsinki.
- Maakaupat Inarin, Pellon, Posion ja Sallan kunnissa vv. 1967–1972. Lapin maatilatalouden kehittämistoimikunta 1973.
- Maanhankinta-oikeustoimikunnan mietintö 1975. Komiteamietintö 1975: 113. Helsinki.
- Maanmittaus 1975, maanmittaushallituksen kertomus 1974. Summary: Land surveying, report for the period 1974. Suomen virallinen tilasto XIV A: 71.
- OKSANEN, M. 1975. Yhtiöiden metsät ja metsien hoito. Esitelmä Metsätehon ja Teollisuuden Metsänhoitajat ry:n keskustelutilaisuudessa 1975-11-05. Moniste.
- PAKKANEN, A. 1975. Kehittyvä metsätalouden pääomahuolto. Teoksessa Kehittyvä metsäyhteistyö. Suomen Säästöpankkiliiton XXI metsäpäivillä pidettyjä esitelmää. Helsinki.
- Pidätys-oikeus, 1975. Maaseudun Tulevaisuus, 1975-12-09.
- REUNALA, A. 1972. Yksityismetsänomistuksen rakennemuutos Keski-Suomessa 1945–1970. Moniste. Helsinki.
- » — 1974. Structural change of private forest ownership in Finland. Seloste: Yksityismetsänomistuksen rakennemuutos. Commun. Inst. For. Fenn. 82.2.
- » — 1975. Metsänomistuksen muutokset ja aluepolitiikka. Summary: Forest ownership changes and regional development in Finland. Silva Fenn. Vol. 9, N:o 4.
- Suuri osa viljelijöistä nykyistä alhaisemman eläkeiän kannalla, 1975. Maaseudun Tulevaisuus, 1975-12-06.
- TUISKU, J. 1975. Maatilatalouden rahoitus. Maataloushallinnon aikakauskirja n:o 4.
- VARJO, U. 1975. Tuottavuuden parantaminen maatalouden nousun ehto. Maaseudun Tulevaisuus 1975-10-23.

SUMMARY:

FOREST OWNERSHIP CHANGES AND FORESTRY

The productivity of Finnish farms is frequently adversely affected by their small average size and the fragmentation of their fields and forest holdings. Modern production techniques are largely uneconomic and can be applied only with difficulty. These problems are most acute in the underdevel-

oped regions of Finland, where many farms are put up for sale in the absence of possibilities to rationalize.

This paper examines the changes in forest ownership and the farm properties for sale from a business economics standpoint. The changes

in forest ownership are examined on the basis of statistics and literature. The empirical data both for farms for sale and farms sold are based on the purchases made by the National Board of Forestry (metsähallitus) in 1972.

There are a number of ownership groups actively buying and selling forest land, thus giving various alternatives for ownership changes. These alternative directions of change make the quantification of the forest areas involved somewhat difficult. New groups also came into the market during the 1970 s.

The National Board of Forestry has been active in this market since the late 1960 s. In 1972 the Board purchased nearly 60 % of the forest estates,

it was offered. Of the forest area put up for sale, 75 % originated from private individuals, whilst 20 % originated from inheritance sales. Other sellers were companies, communes etc.

In terms of the volume of growing stock, this forest land was between 50 and 60 % of the regional average values of growing stock volume/hectare, and therefore of poor cutting potential.

Farm sales, especially in the underdeveloped regions, offer limited potential for arable land rationalization or farm consolidation.

The paper examines forest ownership changes in recent years and presents new empirical information and observations and on this basis critically re-examines the findings of REUNALA (1975).